

5. Розпочато активну роботу над підготовкою законодавчої та адміністративної бази України у сфері оподаткування і податкового адміністрування для вступу до Європейського Союзу. Міністерство фінансів України: офіційний сайт. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/rozpochato_aktivnu_robotu_nad_pidgotovkoju_zakonodavchoi_ta_administrativnoi_bazi_ukraini_u_sferi_opodatkuvannia_ta_podatkovogo_administruvannia_dlia_vstupu_do_ievropeiskogo_soiuzu-3877.

Захаров Станіслав Володимирович
аспірант кафедри фінансового права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОМПЕНСАЦІЇ ЗБИТКІВ ВІД ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ: ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. Дана робота присвячена дослідженню теми пошуку потенційних механізмів та правових підстав для вилучення та заморожування поточних активів держави-агресора росії у Європейському Союзі (ЄС) та Сполучених Штатах Америки (США). Зроблено акцент на еволюції політичних дискусій, які призвели до нових цілей щодо відшкодування збитків Україні, яка зазнала значних людських і матеріальних втрат, що оцінюються у понад 600 мільярдів євро, внаслідок російського вторгнення. Констатовано, що враховуючи те, що збройний конфлікт ще не завершено, скоріш за все ця сума буде збільшуватися, а зважаючи на актуальність теми, будуть з'являтися нові підходи і думки серед багатьох фахівців, спрямовані на вирішення зазначеного питання.

Ключові слова: *відновлення України, російські активи, юридичні міркування, економічна безпека, національні інтереси, санкції, конфіскація активів, заморожування активів.*

Вже більше двох років триває активна фаза повномасштабного вторгнення збройних сил рф на територію суверенної України, де вона сіє хаос і руйнування. Збитки, завдані агресією росії проти України, важко переоцінити. У березні 2023 року за спільною оцінкою Світового банку, Уряду України, Європейської Комісії та Організації Об'єднаних Націй вартість реконструкції та відновлення в Україні коштує 411 мільярдів

доларів США [1]. Фізичні збитки є особливо високими в житловому, транспортному, енергетичному, торговопромисловому та агрокультурному секторах. При цьому оцінка збитків продовжується, як наслідок продовження агресії – вони зростають, оскільки війна триває.

Через 4 дні після вторгнення в Україну, 28 лютого 2022 року, сім держав, що володіють активами російського Центрального банку (Канада, Австралія, Франція, Німеччина, Японія, Велика Британія та США) скоординованими діями заборонили всі операції з Центральним банком росії для своїх громадян і на своїх територіях [2, с. 2]. Як наслідок, Центральний банк росії більше не мав доступу до своїх закордонних активів, які оцінюються приблизно в 300 мільярдів доларів, або близько половини його загальних резервів [3].

За даними російського центрального банку, станом на червень 2022 року сім країн-учасниць санкцій проти Росії мали майже половину всіх російських валютних резервів у розмірі 585 мільярдів доларів. На той момент ці активи були розподілені наступним чином: Франція – 12,2%, Японія – 10%, Німеччина – 9,5%, США – 6,6%, Велика Британія – 4,5%, Австрія – 3%, Канада – 2,8%. Однак цей розподіл, ймовірно, змінився до моменту вторгнення. Відтоді валютні резерви зросли до 640 мільярдів доларів. Хоча це майже напевно менше необхідної суми, воно покриє значну її частину.[4, с.4]

Весь цей час, в глобальній політико-правовій спільноті, триває активне обговорення можливості передачі заморожених активів російської федерації Україні, як вид компенсації за завдану шкоду в результаті збройної агресії з боку держави-агресора.

Варто звернути увагу на те, що після рішення постійних представників ЄС наприкінці січня 2024 року Рада Євросоюзу ухвалила правила, які визначають правову природу надприбутків від знерухомлених активів РФ на території об'єднання, а також зобов'язують зберігати їх на окремих рахунках. Цими прибутками від росактивів депозитарії розпоряджатись не можуть, уточнює Рада Євросоюзу. Але наглядові органи в кожній країні за зверненням депозитарія можуть ухвалювати індивідуальні рішення про «вивільнення частки цього чистого прибутку». «Це рішення відкриває шлях до ухвалення Радою рішення про можливе створення фінансового внеску до бюджету ЄС з цих чистих прибутків для підтримки України та її відновлення і реконструкції на більш пізньому етапі», – наголошують у Раді ЄС. [4]

Позначимо, що сСучасні політичні дискусії вимагають нових цілей і методів: західні уряди ініціювали вивчення шляхів здійснення постійного арешту активів з метою визначення методів для покращення відстеження, ідентифікації, заморожування та управління активами як перших кроків на шляху до потенційної конфіскації. У світлі російської агресії не обійшлося без змін у міжнародному законодавстві: Уряд Канади уможливив новий законний спосіб конфіскації через нові поправки до Закону про спеціальні економічні заходи, які дозволяють арештовувати та конфісковувати майно та активи, що належать російським олігархам, які потрапили під санкції. Однак спроба конфіскації та перерозподілу активів може спричинити юридичні проблеми в канадських судах або через міжнародний арбітраж відповідно до канадського Закону про закордонні справи.

Плани європейських партнерів щодо конфіскації російських активів замість репарацій чи допомоги, хоч і є вмотивованими, але викликають питання щодо правових підстав для такого кроку. Існують прецеденти, наприклад, коли були вилучені іракські кошти, що зберігалися в банках США але в тому випадку одна країна брала участь у збройних діях на території іншої і було застосоване положення, яке надає президенту повноваження конфіскувати майно, яке перебуває в іноземній власності.

У гіпотетичному випадку, якщо б активи російського центрального банку були виявлені на території України, Україна, як воююча держава, що перебуває у військовому конфлікті з росією, мала б право накласти арешт на такі активи. Хоча аморальний акт агресії росії дозволяє Україні вживати контрзаходи, ЄС не зазнало нападу з боку росії, а отже, не може скористатися цим положенням.[5, с. 77]

Одночасно з тим, департамент санкційної політики Міністерства юстиції України протягом цього часу веде активну роботу щодо націоналізації майна і коштів підсанційних осіб і російських компаній. Наприклад, Вищий антикорупційний суд задовольнив апеляцію Міністерства юстиції та дозволив стягнути на користь держави 49% в ТОВ «Альянс Холдинг», яке керує мережею АЗС Shell в Україні і належить экс-голови «Роснефті». [6]

Підсумовуючи дискусійні серед науковців і політичних офіційних осіб аспекти, що лунають з приводу цього питання констатуємо відсутність правових механізмів як на рівні міжнародного права у випадку сучасних реалій, так й у українському законодавстві. Це, своєю чергою, актуалізує цілу низку питань: куди повинні надходити ці кошти, а також

які фінансово-правові механізми мають застосовуватися; яким чином мають бути акумульовані та розподілені такі кошти: серед державних публічних фондів або спеціально створених з цією метою цільових фондів (наприклад, на відновлення житлового або соціального вектору на рівні регіонів які зазнали прямої шкоди і потребують відновлення тощо).

Безумовно, незважаючи на те, що вилучення активів може бути разовим заходом і навряд чи покриє всі збитки завдані Україні та її громадянам, але ці кошти допоможуть у відбудові нашої держави. Крім того, потенційно, такий прецедент може бути юридичним важелем, який буде виступати як правовий запобіжник у майбутньому, гарантуючи національну безпеку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ukraine: Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3), February 2022 – December 2023 [EN/UK/DE/JP] – Ukraine. ReliefWeb. URL: https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-third-rapid-damage-and-needs-assessment-rdna3-february-2022-december-2023-enukdej?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw5v2wBhBrEiwAXDDoJa_zNIUGA_tiG3rKAYruldPqmYsUtpLmtP3UN0GIUpAV3GS_Xc3_hoCqg4QAvD_BwE (дата звернення: 17.04.2024).

2. Kamminga M. T. Confiscating Russia's Frozen Central Bank Assets: A Permissible Third-Party Countermeasure?. *Netherlands International Law Review*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1007/s40802-023-00231-7> (дата звернення: 18.04.2024).

3. Russian Elites, Proxies, and Oligarchs Task Force Joint Statement. U. S. Department of the Treasury. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0839> (дата звернення: 17.04.2024).

4. Immobilised Russian assets: Council decides to set aside extraordinary revenues. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/12/immobilised-russian-assets-council-decides-to-set-aside-extraordinary-revenues/> (опубліковано: 12 лютого 2024).

5. Zelmanis J. Legal Basis of Sanctions against Russia and Asset Confiscation. *SOCRATES. Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes elektroniskais juridisko zinātnisko rakstu žurnāls / SOCRATES. Rīga Stradiņš University Faculty of Law Electronic Scientific Journal of Law*. 2023. Т. 3, № 27. С. 74–80. URL: <https://doi.org/10.25143/socr.27.2023.3.74-80> (дата звернення: 18.04.2024).

6. Єдиний державний реєстр судових рішень. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118094249> (дата звернення: 17.04.2024).